

Hakija Dozić

NEISTINE FRA LUKE MARKEŠIĆA

O BOSNI SREBRENOJ U POVIJESNIM RADOVIMA BH FRANJEVACA SE JOŠ PROMOVIRAJU I JEDNOSTRANA STANOVIŠTA, KOJA, NAŽALOST, ZAMAGLJUJU POVIJEST BOSNE/BOSNE I HERCEGOVINE.

Rezime

Srebrenička regija, gdje su pretežno živjeli poklonici Crkve bosanske, u razvijenom i kasnom feudalnom dobu je doživjela više genocida i urbicida, moguće, i zbog toga što je bila sjedište franjevačke provincije Bosna Srebrena. U ovom je tekstu učinjen pokušaj da se, na osnovu malo, pa i nekoristene, a dobro poznate povijesne građe, razbije neke dogme o životu i radu franjevaca u Srebrenici.

U gledni fra Luka Markešić je autor članka sa slijedećim naslovom: "Srebrenica u povijesti Bosne Srebrene ili Srebreničke", što časopis "Znakovi vremena" iz Sarajeva objavljuje u svom 28. broju, preciznije, na strani 171-182. Hvale je vrijedno što je naprijed imenovani autor pokušao rasvijetliti povijest Srebrenice iz vremena kad su franjevci u tom drevnom gradu (kraj XIV pa do pred kraj XVII stoljeća) obavljali Božiju službu, pa mu dali nepovoljan, zavisno od subjektivnog gledanja, pečat. Evo u čemu je suština nedoumica.

Autor ovog teksta je naprijed citirani rad pročitao sa olovkom i flomasterom u desnoj ruci, pa je nakon takvih radnji sve markirane stavove komparirao sa znanstvenim tekstovima koje fra Markešić i ne spominje, znači, ignorira. Eto, na taj se način došlo i do zaključka da u spomenutom radu ima niz nedopustivih grešaka, koje se u udžbeničkoj literaturi kvalificiraju izrazom: pogrešno, poluistinito, subjektivno, kružni zaključak, novogovor itd.¹

Svaki oblik kritike, opće je poznato, teško se prihvata, a pogotovo kad su u pitanju literarni radovi. Ipak, polazeći od naredne poruke Aristotela: *Drag mi je Platon, ali mi je draža istina*, pisac ovog teksta je odlučio da javno reagira i na spomenuti napis, očekujući da će biti pravilno i dobronamjerno shvaćen.

Ključne riječi i sintagme u ovom tekstu su: Srebrenica, Crkva bosanska, Ugarska, Turci, Osmanlije, džamija, katolici, franjevci itd.

1. Bazne greške

Naprijed postavljene hipoteze su zasnovane na brojnim materijalnim dokazima, o čemu će biti govora u nastavku ovog rada. Pođimo redom, baš kako teče i spomenuto izlaganje fra Markešića. Na početku su učinjene, reklo bi se, bazne greške. Prvo, poistovjećuje se izraz “dolazak” i “poslao”, što su oprečni leksemi. Franjevce je u Bosnu zaista poslao papa, radi “borbe protiv jeretičkih pokreta”, kako i piše u biografiji Svetog Franje Aškog,² rodonačelnika tog reda. Znači, franjevci su u Bosnu poslani kao inkvizitori,³ i to nakon što ranije misije Vatikana nisu polučile očekivani uspjeh na toj teritoriji. Tu važnu činjenicu je trebao fra Markešić javno kazati.

A kad je u pitanju kraljevska kruna knezova Raške, fra Markešić ne prihvata činjenicu da “Očuvana regesta Honorija III ne daju nikakva podatka o ovom krunisanju”. U konkretnom se slučaju misli na lažno krunisanje (1196.) Stefana, od sv. Save, njegova brata, i to kad on nije bio patrijarh. Ni to nije sve. Srpski car Dušan je lažni car, čak i lažnog imena.⁴ Kako? Pa, kneževina Raška je bila nomadska država, gdje su živjeli Srbi, Bugari, Grci, Arbanasi. Ona nije imala prijestolnice, grba i zastave. Zato raški knezovi, koji su svi odreda nosili ime

¹ Gligorije Zaječaranović, Osnovi metodologije nauke, FPN, Beograd, 1974, 145-150.

² Sv. Franjo Aški (1189-1226), “posvetio se borbi protiv jeretičkih pokreta”. Mala enciklopedija, Prosveta, Beograd, 538/III.

³ *Križarski ratovi*, Mala enciklopedija, Prosveta, Beograd, 344/II; *Inkvizicija*, Isto, 709/I.

⁴ Konstantin Jireček, *Istorija Srba*, Zmaj, Zemun, 1990, 196-223.

Stefan Uroš itd., nisu zaslužili da nose ponositu carsku krunu Konstantinopolja, a ni ponositu kraljevsku krunu Rima. A što su se njihovi knezovi kitili lokalnim titulom kralj ili car, to je samo još jedan materijalni dokaz da se radilo o prepotentnim srpskim vođama. Taj njihov mit traje, zna se, do dana današnjeg, jer njihove vođe i sad vole kazati da su Srbi “nebeski narod”.⁵ Zaista je čudno da fra Markešić ignorira povijesna objašnjenja uglednog Jirečeka, a prihvata lakonska i samohvalisava objašnjenja srpskih povjesničara.

Fra Markešić, pozivajući se na fra Ignacija Gavrana,⁶ veli da je Papa poslao dva franjevca u Bosnu, da bi bili ‘istražitelji krivovjerja’.

Da su franjevci u Bosni bili zaista “istražitelji”, oni bi o Crkvi bosanskoj morali znati i neke elementarne činjenice. Recimo, da se ona pojavila “naporedo s bosanskom nezavisnošću”, u čijim državnim poslovima je imala “znatna udjela”.⁷ Dakle, bez Crkve bosanske ne bi bilo države Bosne. A kako se to ime spominje još 1089.⁸ godine, tik uz 1054. godinu, kad je došlo do šizme, eto materijalnog dokaza da su njeni poklonici čuvali “staroslavensku službu”.

⁵ “U ovoj se zemlji, brale, laže kao nikad, a zna se da smo u tome oduvek bili velesila. Da se Baron Minhauzen kojim slučajem rodio u Srbiji, umro bi kao potpuni bezveznjak i anonimus.” Đorđe Balašević, U ovoj zemlji, brale, laže kao nikad..., Oslobođenje, 28. 08. 2003.

⁶ Fra Ignacije Gavran, u svojoj knjizi “Suputnici bosanske povijesti” (Svjetlo riječi, Sarajevo, 1990.), napravio je mnoge greške. Recimo, uopće ne spominje inkviziciju, poistovjećuje (kao što je to pogrešno učinio Franjo Rački) poklonike Crkve bosanske sa bogumilima, zatim, Osmanlije i Turke itd. Kako sasvim slične greške pravi i fra Luka Markešić, o čemu se polemizira i u ovom tekstu, cijeni se da ih nije potrebno i ovdje detaljno navoditi. Ali, radi objektivne istine, treba kazati još nešto. Autor ovih redova je, polazeći od pravila dobrih namjera, uradio kritiku citiranom radu fra Ignacija Gavrana. Taj je tekst pretočen u kratko, prijateljsko pismo, pa 15. srpnja 1999. godine dostavljeno fra Gavranu. Vrlo brzo, preciznije, u pismu od 18. srpnja iste godine, fra Gavran jednostrano negira (braneći se i stavom službene Crkve) sve spomenute opaske moje malenkosti, pa u zaključku pisma još kaže: “Na kraju, moram reći da mi je žao trošiti vrijeme na ovakve stvari. Ne želim ulaziti u polemiku. Ako hoćete, prihvatite moja razmišljanja, ako nećete, slobodno Vam je ostati pri svom”. Prethodna, očito, isključiva konstatacija, ostavila me je bez teksta, pa se na slične nove, dogmatske greške franjevaca nisam oglašavao, dok nisam pročitao i naprijed citirani tekst fra Markešića, što nisam mogao prešutjeti. Spomenuto pismo Ignacija Gavrana, dakako, autor ovog teksta ima u ličnoj arhivi.

⁷ Filip Lukas, *Bosna i Hercegovina u geopolitičkom pogledu*, Povijest Bosne i Hercegovine, Napredak, Sarajevo, 1991., 57.

⁸ “Samostalna ‘crkva bosanska’ ima zajedničko ime s bosanskom katoličkom biskupijom, koju latinska vrela navode od 1089. pod imenom “ecclesie bosnensis”. Hrvatska enciklopedija, NKHE, Zagreb, 1942., 162-163/III.

Zatim, eto i materijalnog dokaza da Crkva bosanska nikad nije “nastala”, jer je bila dio starokršćanstva, starog pet milenija, što previđaju i povjesničari koji se tom temom specijalno bave.⁹

Fra Markešić u nastavku svog izlaganja, da bi objasnio kako je Bosna izgubila samostalnost, poistovjećuje Osmanlije i Turke,¹⁰ što znanstveno nije korektno. Zatim, poluistinu govori o gradnji, 1394. godine, Crkve sv. Nikole u Srebrenici, koja je, navodno, “mogla nastradati u nemirima 1411. godine”. Ne. U pitanju je nešto drugo.

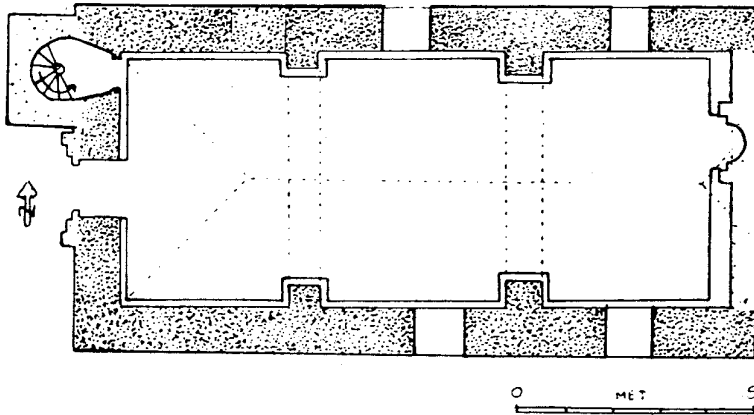
Treba kazati da je Crkva sv. Nikole građena sredstvima crkvenog poreza, što su pod smrtnom prijetnjom morali plaćati i konvertiti. Nadalje, spomenuta crkva nije nastradala ni u kakvim “nemirima”, već u gruboj agresiji Ugarske na domorodačko stanovništvo Bosne.

Prethodnu anomaliju, logično, nužno je sad pravilno kvalificirati. Spomenuti okrutni čin ne treba minimalizirati, kao što to u citiranom tekstu čini fra Markešić, i umotava ga u bezlični izraz “nemiri”. Nisu to bili nikakvi nemiri, već inkvizicijski, krvavi pir vojske Ugarske, čemu nije potreban dodatni komentar, jer je sve to dobro poznato. Zato je i fra Markešić morao, pored ostalog, jasno kazati da su Crkvu sv. Nikole u Srebrenici, gdje su se, moguće, skrivali napadnuti poklonici Crkve bosanske, grubo srušili vojnici Ugarske, ništa drugo.

Franjevci, ako se sudi na osnovu sadržaja literarnih radova, nikad nisu ni pokušali da obnove srušenu Crkvu sv. Nikole u Srebrenici. Zašto? Na to pitanje je odgovorio fra Juraj Kujundžić, kazavši da je ona bila “premalena za svoje prilike”, pa su samo zato srebrenički franjevci, 5. svibnja 1453. godine “sklopili pred dubrovačkim notarom ugovor” o gradnji Manastira sv. Marija u Srebrenici. Lokacija tog manastira se nalazila na udaljenosti, prema jugu, oko 200 metara od spomenute crkve. A to znači i da su franjevci svjesno napustili lokaciju Crkve sv. Nikole. Nadalje, fra Markešić neće ni riječi da kaže, a što je logično pretpostaviti, da je plac lokacije Crkve sv. Nikole otet od nekog poklonika Crkve bosanske. Konvertiti su u spomenutom vremenu bili većinsko

⁹ Grupa od 17 autora, Fenomen “krstjani” u srednjovjekovnoj Bosni i Humu, Iis.Ins. Sar., 2005.

¹⁰ Nerkez Smailagić, *Leksikon islama*, Svjetlost Sarajevo, 1990., pod odrednicom Osmanska dinastija (467-469), opširno govori o nastanku i raspadu Osmanskog carstva, zatim, pod odrednicom Turci (str. 618) govori da su oni samo jedno pleme Osmanskog carstva, koje potječe sa Aralskog jezera, najzad, da se Osmansko carstvo raspalo 1924. godine, i da tek od tog vremena egzistira Republika Turska. Tu činjenicu mora da znaju i učenici osnovne škole.

Tloort Bijele džamije u Srebrenici

Džamija vakifa Hadži Skenderbega, u narodu poznata, zbog bijele fasade, kao Bijela džamija, sagrađena je sredinom XVII stoljeću, što će reći više od 350 godina poslije rušenja Crkve sv. Nikole na istoj lokaciji.

stanovništvo Srebrenice. Zar ti žitelji nisu imali pravo da na svom placu, nakon što je on bio 350 godina napušten i od uzurpatora, izgrade bogomolju (džamiju) svoje nove konfesije?

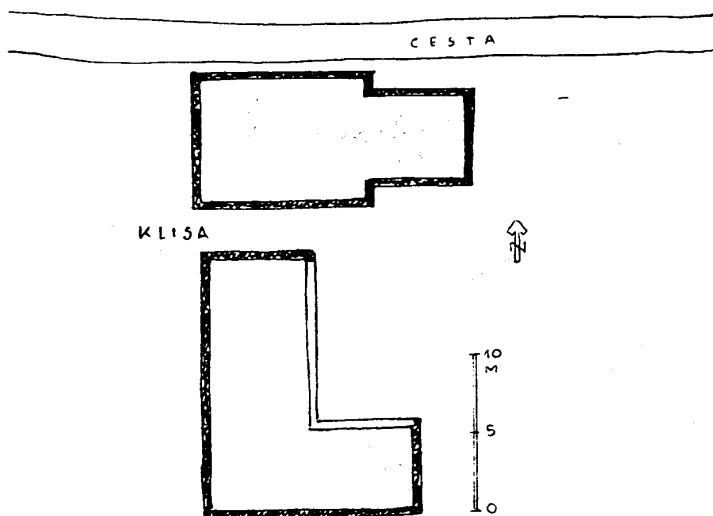
Nepotpuna su objašnjenja fra Markešića i o gradnji Manastira sv. Marije u Srebrenici, preciznije, u naselju Klisa,¹¹ čija je gradnja dovršena početkom druge polovine XV stoljeća.

Vlastita imenica Klisa je nastala od bosanske riječi klisura (gr. kleisura), što, u bukvalnom prijevodu, znači tjesnac, uska i duboka dolina između dvaju visokih planinskih obronaka,¹² a ne, kako piše fra Markešić, od "latinsko-grčkog pojma 'ecclesta-eklisti'". Zašto fra Markešić navraća vodu na latinski jezik, nije teško naslutiti.

Zatim, fra Markešić nigdje ne spominje staru crkvu u Sasama kod Srebrenice, koja, ako se sudi po "sankristiji, što nemaju pravoslavne crkve", jeste katolička

¹¹ Juraj Kujundžić, *Srednjovjekovne crkve u Srebrenici*, Dobri Pastir, Sarajevo, sv. j-IV, 1968, 236-242.

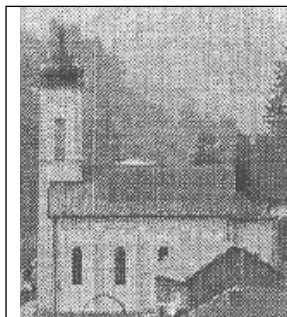
¹² Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, MH, Zagreb, 1989. 697.

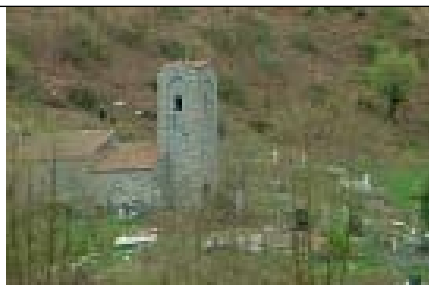
Približna skica ostataka crkve i samostana Sv. Marije na Klisi u Srebrenici

crkva.¹³ Na toj je lokaciji, prkoseći povijesnim objašnjenjima M. Hadžijahića, SPC već izgradila veliki manastir. Da li je ta crkva na to imala moralno pravo, dovoljno je podsjetiti da tamo nisu nađena stara srpska groblja, izuzev ako se ne računa uzurpacija rimskog groblja u Sasama, Srebrenici i Bratuncu, gdje se umrli srebrenički Srbi sad sahranjuju. Što li!?

Pravoslavna znamenja u Srebrenici ovako izgledaju sad:

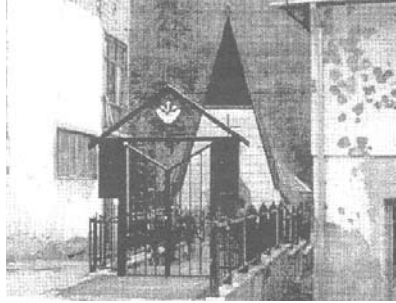
Pravoslavna crkva
u Srebrenici.

Pravoslavno groblje na Baratovoj je locirano na bivšem rimskom groblju, o čemu svjedoče i rijetke rimske nekropole na tom lokalitetu, naravno, koje još nisu uništene.

¹³ Muhamed Hadžijahić, *Porijeklo bosanskih Muslimana*, Bosna, Sarajevo, 1990, 14.

Franjevačka kapelica i groblje u Srebrenici sad ovako izgledaju:

Na širem lokalitetu ove franjevačke kapelice, locirane u naselju Klisa kod Srebrenice, sagrađena 1991. godine, do pred kraj XVII stoljeća se nalazio Manastir sv. Marija.

Na katoličkom groblju na Baratovoj kod Srebrenice, postoji samo ovaj polomljeni spomenik, što je velika sramota lokalnih vlasti, ali, Boga mi, i franjevaca.

Bijela džamija, nakon što je porušena 1995. godine, pa obnovljena 2003., uključujući i mjesno mezarje u Srebrenici, sad ovako izgleda:

Bijela džamija nakon obnove,
2004.godine.

Mezarje u Srebrenici.

Prethodnim slikama konfesionalnih objekata, zato što one same za sebe govore, nije potreban komentar.

2. Prvi genocid u Srebrenici

Fra Markešić, nažalost, propušta i da precizno kaže, prvo, ko su bili stanovnici Bosne,¹⁴ drugo, šta se u toj državi, pa i srebreničkoj regiji stvarno dešavalo.¹⁵ Čak i ne spominje razdoblje 1411-1463., u kom je vremenu Srebrenica 13 puta mijenjala gospodara¹⁶. Ugarski kralj i car Sigismund, kakav paradoks, 1411. je Srebrenicu predao **srpskom knezu Stefanu Lazareviću**. U tom, dakako, nečasnom poslu, sigurno su učestvovali i srebrenički franjevci. Možda ih je na taj očajnički korak, kako piše Konstantin Filozof (savjetnik S. Lazarevića), natjerala i činjenica što su tad svi stanovnici Srebrenice bili “bogomilske eresi”.¹⁷ Ipak, u spomenutom razdoblju, valjda, što su prema franjevcima svi osvajači imali tolerantan odnos, oni su uspjeli da sagrađe i Manastir sv. Marija. I, kad su 1463. godine, Osmanlije osvojile Srebrenicu, spomenuti manastir je “posjetio sam sultan Mehmed Fatih i tada mu poklonio ‘srebreni lakat’, očito neki relikvijar porijeklom iz Dalmacije”. Nije red što fra Markešić proizvoljno tvrdi kako je sultanov poklon “porijeklom iz Dalmacije”, na kojoj se teritoriju tad Osmanlije nisu ni nalazile.

---

¹⁴ “Bosna ustvari bila zaobidena u slovenskoj najezdi”, zato što je bila brdovita. Enver Imamović, *Porijeklo i pripadnost stanovništva Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1968., 28.

¹⁵ “...od 1339. do 1463... franjevcima je uspjelo preobratiti preko 500.000 bogomilskih...” O. Dominik Mandić, *Etnička povijest Bosne i Hercegovine*, HPIR, Rim, 1967., 134.

¹⁶ Srpski je “despot Stefan dobio na poklon od kralja Sigismunda bosansko rudarsko mesto Srebrenicu, koja je često menjala gospodare. U vremenu od 1411-1463 bilo je ovo srebrom bogato mesto, jedan puta u ugarskim, pet puta u srbijanskim, četiri puta u bosanskim i tri puta u turskim rukama”, Jireček, Isto, 422.

¹⁷ Tatomir Vukanović (ps. V. Ćorovića), *Srebrenica u srednjem veku*, GZM, Sarajevo, 1946, 79.

Srebrenicu su, za razliku od drugih velikih gradova BiH, posjetila i dva cara.

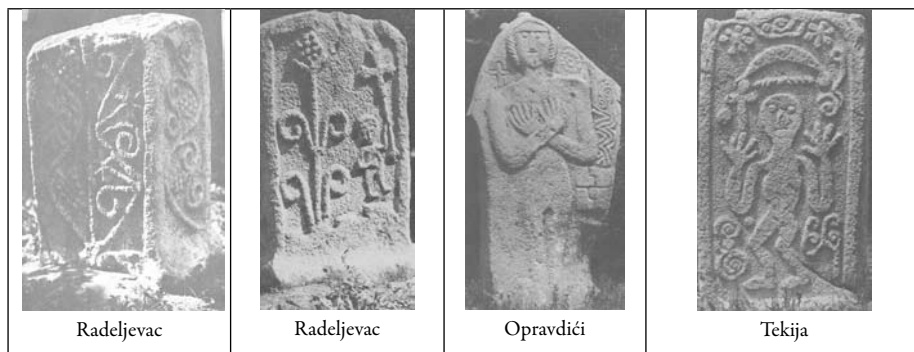
O okrutnom djelovanju franjevaca i Ugara na području srebreničke regije, pored ostalog, svjedoče i podaci o broju stećaka, ispod kojih se nalaze i zemni ostaci poklonika Crkve bosanske. Na tom su se području, što je znano i po predanjima Srebreničana, vodile genocidne borbe između inkvizitora i tzv. "krivovjernika". Samo u 7 sela Ludmera, ne računajući druge teritorije srebreničke teritorije (Osat itd.), znanstvenici su locirali i klasificirali veliki broj stećaka.¹⁸

Naziv sela	Sarko- fazi	San- duci	Ploče	Cipi i stele	Obelici	Amorf. kamene	Antička spolia	Ukupno
1. Hrnčići	3	-	6	15	1	2	-	27
2. Banjevići	-	-	1	35	-	-	-	36
3. Begići	8	1	3	17	1	4	-	34
4. Čolakovići	1	-	-	2	-	-	-	3
5. Makovac	1	-	-	8	-	20	-	29
6. Radeljevac	-	2	4	9	3	83	4	105
7. Opravdići	-	2	3	42	-	16	-	83
Ukupno	13	5	17	128	5	125	4	297

O zaštiti spomenutih i drugih stećaka srebreničke regije, nažalost, trenutno se niko ne stara na organiziran način, izuzev narednih stećaka, koji su i slikom

¹⁸ D. Sergejevski, Ludmer, GZM, Sarajevo, 1952, 22. Šefik Bešliagić, *Stećci-kultura i umjetnost*, Veselin Masleša Sarajevo, 1982. 206-311.

pokazani u knjizi Š. Bešlagića.

Ovi stećci iz Ludmera se trenutno nalaze u vrtu Zemaljskog muzeja Sarajevo. Međutim, ostali stećci Ludmera su izloženi zubu vremena, namjesto da se brižno čuvaju.

Stećci su, pa i oni iz srebreničke regije, prema mišljenju M. Wenzel,¹⁹ podizani samo plemićima. Zbog brojnih stećaka u tom kraju, za Srebrenicu se s pravom kaže da je riznica bošnjaštva.²⁰

3. Vrijeme novog prosperiteta Bosne

Da su bosanski franjevci u doba vlasti Osmanlija nad Bosnom (1463-1878.) mogli slobodno ispovijedati svoja konfesionalna učenja, za razliku od naprijed opisanog njihovog odnosa prema Crkvi bosanskoj, pokazuje i činjenica što su dovršili i “dogradili” Manastir sv. Marija, te što su 1517. godine osnovali u Srebrenici i franjevačku provinciju Bosna Srebrena. Razlika je, dakako, prepoznatljiva. Međutim, u tzv. bečkom ratu (1683-1699.), poznato je, Osmanlije su poražene i potisnute sa područja srednje Evrope. Tom su prilikom Austrijanci, dok su napadali i na Beograd, osvojili i Srebrenicu, što fra Markešić ovako objašnjava: “Građevine i ljude progutale su nesretne prilike 1686. godine...”. Ne, fra Markešiću. Vama je trebalo biti poznato da je Srebrenicu, 1660.

¹⁹ Marian Wenzel, *Stećci su dokaz o postojanju bos. plemstva*, Slobodna Bosna, Sarajevo, 17. 7. 2000; *Ukrasni motivi na stećcima*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1965.

²⁰ Hakija Đozić, *Riznica bošnjaštva*, Oslobođenje, 4. VIII 1995.

godine posjetio i Evlija Čelebi,²¹ i da je dosta precizno naveo broj stambenih i konfesionalnih objekata, ali, i ko su bili stanovnici te varoši. Te je činjenice trebalo navesti, pa izvesti odgovarajuće zaključke. Nadalje trebalo je navesti i da su Manastir sv. Marija “zapalili austrijski vojnici”, i to tek 1715. godine, kad su “prodrli u Bosnu”.²² Nije red što javnost, na osnovu nepotpunih objašnjenja i subjektivnih stavova, dovodite u zabludu.

Neka ne bude zaboravljen i ovaj biser. Dok su još franjevci bili u Srebrenici, Srbi su 1471. godine, pomoću perfidne prevare, opljačkali Srebrenicu.²³ Ni o ovoj zanimljivoj činjenici fra Markešić ne zbori!

Ali, treba istaknuti da fra Markešić pozitivno spominje Ahd-namu sultana Osmanlija. Ipak, pri tome navodi da taj iznimno važan dokument nije bio dovoljan da bi franjevci mogli očuvati “ljudska prava svoja i svog naroda”. Tako nešto je moguće, ali je i sasvim sigurno da su ljudska prava manje kršena za vrijeme vlasti Osmanlija, nego što je to bio slučaj u prethodnom režimu vlasti.

4. Zaključna razmatranja

Kako naprijed citirani tekst nema zaključka, može se kazati da je on napisan, valjda, radi opetovanja dobro poznatih, a kontradiktornih stanovišta franjevac a o provinciji Bosna Srebrena. Takvi tekstovi sad nisu poželjni. Jer, od kada je Ivan Pavao Drugi zatražio oprost od Boga za sve pogreške koje su učinili katolici u ime te vjere,²⁴ logično, tekstove o djelovanju zvaničnika te

²¹ E. Čelebi, 1660. o Srebrenici, bilježi: “Varoš leži na vrletnom mjestu. Krovovi svih osam stotina prizemnih i na sprat tvrdo zidanih i lijepih kuća su odreda pokriveni šindrom.

“Ima šest mahala i šest džamija s mihrabom...Stanovnici su Bošnjaci, raja su im Srbi i Bugari”. Evlija Čelebi, Putopisi, Veselin Masleša, Sarajevo,

²² Ljubo Lucič, *Franjevačka prisutnost u Posavini i sjeveroistočnoj. Bosni*, Institut za istoriju, Sarajevo, 1996., 122.

²³ Izvidnica srpskog Despota Vuka, 1471. godine, “krene u pravcu Srebrenice...Preobučena u tursko odelo, izvidnica provali u mesto baš kad je bio pazarni dan, te zapleni silno blago u kovanom novcu i srebrenim šipkama. Ista sudba postiže i blisko trgovačko mesto Kučlat.” Jireček, Isto, 411.

²⁴ “Crkva koja traži oprost za sve pogreške svojih sljedbenika koje su počinili u prošlosti, udaljavajući se od poruka iz Biblije i Isusovog učenja, nudi svijetu jedan nezaboravan ‘mea culpa’ spektakl, koji će natjerati mnoge na razmišljanje. Povijesne greške kao što su križarski ratovi, inkvizicija, tragedija afričkih robova... to je sigurno jedan od najvećih i najtežih izazova za papu Woltylu na kraju 2000. godine... Prvi koji se oglosio protiv katoličke autokritike je kardinal Biffi, tvrdeći i dalje da je Crkva kroz cijelu povijest bila bezgrešna...” Sanja Mihaljinec, Kad

vjere treba pisati na drugi način. Zato je čudno da i fra Markešić ne govori i o pogreškama iz vlastitog konfesionalnog reda, pa i kad je u pitanju srebrenička regija. Katolici BiH su, bez obzira na način svoje lokalne organizacije, logično, baš kao što je to učinio Rim, morali formirati posebnu komisiju za pisanje objektivne svoje povijesti. Jer, "Povijest se ne može razumjeti bez vatikanske uloge u njoj. Greška nije uvijek u činjenju, već i u nečinjenju".²⁵ Kako se u Vatikanu pišu tekstovi za stotine časopisa i listova, intelektualci iz reda naših katolika su već mogli i od toga nešto prenijeti i svojoj javnosti, tim prije što su prvenstveno njima dostupna arhivska dokumenta Vatikana.

Franjevci su se, što je dobro znano, uvijek nacionalno predstavljali kao Bosanci/Bošnjaci.²⁶ Bravo, gospodo franjevci. Ali, kad je 1974. proklamirana novogovorna sintagma "konstitutivni narodi BiH", a pogotovo po osnovu nacionalističke propagande iz Srbije i Hrvatske, bh franjevci postaju novopečeni Hrvati.

Nacionalističke snage u našoj državi, nažalost, potpisivanjem Dejtonskog mirovnog ugovora su ojačale. Njihovi poklonici, ako se sudi po opstrukcijama kod izrade novog ustava BiH, i sad vrlo aktivno djeluju, očekujući da će se BiH, ipak, podijeliti. No, franjevci se i sad vrlo aktivno bore protiv takvih snaga, na čemu im i autor ovog testa odaje veliko priznanje.

Na samom početku XVI stoljeća, zna se, u Srebrenici je rođen Juraj Dragišić, u svoje vrijeme najveći filozof Evrope. Takvo njegovo rangiranje mnogo je veće uvažavanje nego što donosi, recimo, bilo koja nagrada Nobelova komiteta. Sva djela tog genija, nažalost, nisu još u BiH objavljena. O ovoj temi fra Markešić ništa ne govori.

Potpisnik ovog teksta žali što je morao spomenuti neka imena iz franjevačkog reda, tim prije što su mu oni lično simpatični. Ali, ljudi smo od krvi i mesa, pa možemo imati različite stavove o određenim društvenim pojavama. Realno je da tako misle i bh franjevci.

U povijesnim radovima bh franjevac se još promoviraju i jednostrana stanovišta, koja, nažalost, zamagljuju povijest Bosne/Bosne i Hercegovine. Recimo, ignorira se nesporna činjenica, što je dobro znano, da su Bosnu

---

Papa traži oprost, Oslobođenje, 18. XI 1999.

²⁵ Mile Lasić, Povijest se ne može razumjeti bez vatikanske uloge, Oslobođenje, 5. 6. 2003.

²⁶ Baltić fra Jako, *Godišnjak od događaja i promine vremena u Bosni 1875-1882*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1991, 22. Ivan Franjo Jukić, *Zemljopis i poviestnica Bosne*, Zagreb, 1851.

osnovali građani, a ne narodi.²⁷ Zatim, zaboravlja se da je dvočlani naziv naše države nastao nakon tzv. ustanka u Bosni 1875-1878. U pitanju je bila agresija Austro-Ugarske, koja je izvedena, što je također znano, uz pomoć kneževine Srbije i kneževine Crne Gore. Tom je prilikom, kako reče akad. Milorad Ekmečić, “nestalo 150.000 ljudi”²⁸, plus veliki broj poginulih i nestalih kod nasilnog ulaska vojnika Austro-Ugarske u našu državu.²⁹ U pitanju je bila agresija kršćanske Evrope na Bosnu, gdje se islam brzo širio. O toj temi, kao i o genocidu nad poklonicima Crkve bosanske, znakovito, bh franjevci neće da se izjašnjavaju! Zašto? Pa, valjda, što neće da vide i vlastite pogreške. Očekivati je da će u tom pogledu biti pozitivnih promjena, dakako, kod svih naroda naše države. Pravu istinu o Bosni treba iznijeti na svjetlo dana, bez obzira na to kakva ona bila. Autor ovog teksta, nakon što je sa dosta muke napisao prethodne redove, samozadovoljno može ovo izlaganje završiti filozofskom porukom: rekoh i spasih dušu svoju.

Realno je očekivati da će na ovaj tekst biti raznih reakcija, što će autor pažljivo prihvatiti, pa, ako bude potrebe, iznijeti i prigodna objašnjenja. Jer, autor ovog teksta, dok broji dane 71 godine života, nema nikakvih nematerijalnih dugova, pa ne želi ni da ima i bilo kakve intelektualne nedoumice i dugove. Pri tome je spreman i na tolerantan dijalog, baš kako i treba da rade istinski intelektualci. Živi bili pa vidjeli.

Abstract

The Srebrenica region, which was inhabited mainly by followers of the Bosnian Church, was subjected to several genocides and urbicides in the developed and later feudal ages, possibly also because it was the headquarters of the Franciscan province of Bosnia Argentina. Basing its arguments on little-used or wholly unused, but well-known historical material, this paper seeks to shatter certain dogmatic views on the life and work of the Franciscans in Srebrenica.

---

²⁷ “Ako Bošnjaniin bude dužan i pobjegne...”, napisao je, 15. 08. 1332., ban St. Kotromanić, Mak Dizdar, *Stari bosanski tekstovi*, Svjetlost, Sarajevo, 1990, 85.

²⁸ Grupa autora, *Historija Jugoslavije*, Prosveta, Beograd, 1970., 316.

²⁹ Halilović Smajo: *Sarajevo 1878*, Bošnjački institut i Muzej Sarajeva, 2004.

Literatura

- Balašević Đorđe, "U ovoj se zemlji, brale, laže kao nikad...", *Oslobođenje*, 8. 8. 2003.
- Baltić fra Jako, *Godišnjak od događaja i promine vrimena u Bosni 1875-1882*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1991.
- Bešlagić Šefik, *Stećci-kultura i umjetnost*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1982.
- Čelebi Evlija, *Putopisi*, Veselin Masleša, Sarajevo.
- Dizdar Mak, *Stari bosanski tekstovi*, Svjetlost, Sarajevo, 1990.
- Dominik Mandić O. Domink, *Etnička povijest Bosne i Hercegovine*, HPIR, Rim, 1967., 134.
- Đozić Hakiya, *Riznica bošnjaštva*, Oslobođenje, 4. VIII 1995.
- Gavran Fra Ignacije, pismo od 18. srpanj 1999.
- Grupa autora, *Historija Jugoslavije*, Prosveta, Beograd, 1970., 316.
- Grupa od 17 autora, *Fenomen "krstjani" u srednjovjekovnoj Bosni i Humu*, Istorijski Institut, Sarajevo, 2005.
- Hadžijahić Muhamed, *Porijeklo bosanskih Muslimana*, Bosna Sarajevo, 1990.
- Halilović Smajo: *Sarajevo 1878*, Bošnjački institut i Muzej Sarajeva, 2004.
- Hrvatska enciklopedija, NKHE, Zagreb, 1942.
- Imamović Enver, *Porijeklo i pripadnost stanovništva Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1968, 28.
- Jireček Konstantin, *Istorija Srba*, Zmaj, Zemun, 1990.
- Jukić Ivan Franjo, *Zemljopis i poviestnica Bosne*, Zagreb, 1851.
- Klaić Bratoljub, *Rječnik stranih riječi*, MH Zagreb, 1989.
- Kujundžić Juraj, *Srednjovjekovne crkve u Srebrenici*, Dobri Pastir, Sarajevo, sv. I-IV, 1968.
- Lucić Ljubo, *Franjevačka prisutnost u Posavini i sjeveroistočnoj Bosni*, Istorijski Institut, Sarajevo, 1996.
- Lukas Filip, *Bosna i Hercegovina u geopolitičkom pogledu*, Povijest Bosne i Hercegovine, Napredak, Sarajevo, 1991.
- Mala enciklopedija, Prosveta, Beograd.
- Mihaljinac Sanja, *Kad Papa traži oprost*, Oslobođenje, 18. XI 1999.
- Mile Lasić, *Povijest se ne može razumjeti bez vaticanske uloge*, Oslobođenje, 5. 6. 2003.
- Sergejevski D., *Ludmer*, GZM, Sarajevo, 1952.
- Smailagić Nerkez, *Leksikon islama*, Svjetlost, Sarajevo, 1990.
- Vukanović Tatomir (ps. Vladimira Ćorovića), *Srebrenica u srednjem veku*, GZM, Sarajevo, 1946.
- Wenzel Marian, *Ukrasni motivi na stećcima*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1965.
- Wenzel Marijan, *Stećci su dokaz o postojanju bosanskog plemstva*, Slobodna Bosna, 13. juli 2000.
- Zaječaranović Gligorije, *Osnovi metodologije nauke*, FPN, Beograd, 1974.